

PETR JARONĚK

DOBYTÍ TRÓJE

ŽIVOT, VÁLKA A SMRT

V MYKÉNSKÉM ŘECKU

DOBYTÍ TRÓJE

ŽIVOT, VÁLKA A SMRT
V MYKÉNSKÉM ŘECKU

Petr Jaroněk

OBSAH

Předmluva	4
Část první: Válka se blíží aneb Život a smrt v mykénském Řecku....	8
I. Města a místa	8
II. Stát, lidé a ekonomika	44
III. Klima a příroda.....	79
IV. Všední život, práce, obživa, obchod	98
V. Svět bohů, mýtů a smrti.....	147
Část druhá: Dobytí Tróje.....	181
Úvod.....	181
I. Zbraně a zbroje dobyvatelů Tróje	184
II. Vozatajství, loďstvo a válečná taktika.....	216
III. Datace a kontext trójské války	243
IV. Síly útočníků a obránců, záminky k válce	282
V. Scénáře trójské války	318
Pár slov k chronologickému značení	337
Obrazové přílohy.....	340
Vybrané zdroje	343

PŘEDMLUVA

Obec Mykines na severu Argolidy je ospalá víska uprostřed vyprahlé krajiny, která se nijak zvlášť neliší od jiných podobně velkých vesniček na severu Peloponésu. Kolem hlavní cesty je pár taveren a restaurací, několik stánků se suvenýry a vývěsky nabízející ubytování. Na první pohled ale není patrné, proč by se někdo měl chtít ubytovat zrovna tady.

Když půjdete po hlavní silnici dál na severovýchod, brzy minete „moderní“ hřbitov obehnaný nízkou zídka. A někde tady už se vám otevře výhled na důvod, proč je ospalé městečko Mykines turisticky zajímavé. Na ostrohu mezi dvěma pyramidovými vrcholy spatříte Mykény. Skutečné Mykény. Město, které bylo kdysi srdcem možná nejmnocnější říše Evropy.

Jak kráčíte dál po horkém asfaltu, dojem velkoleposti se umocňuje. Ruiny města, které jako by rostly z hory, zakrývají stále větší podíl zorného pole. Tuto podívanou můžete pozorovat skrz rámeček keřů obsypaných barevnými květy.

Někde v půli cesty je menší parkoviště a pokladna. Za vstupné, které dnes činí asi 12 Eur, můžete jít za závoru. Opodál se mezi sosnami a olivovníky ukrývá zvláštní kopec. Vede do něj dlouhá obezděná cesta a masivní brána. Je to *tholos*, hrob, který se dnes nazývá „Atreova pokladnice“. Impozantní zádušní stavba vytváří neuvěřitelný kontrast k prostému hřbitovu, který jste míjeli na cestě o něco níž. Dojem trochu hyzdí jen davy turistů. O nic méně jich není ani na parkovišti ještě o pár set metrů výše po cestě. Zde už můžete projít další závorou (vstupné z *tholu* platí i tady) přímo do pozůstatku *Zlatého města*.

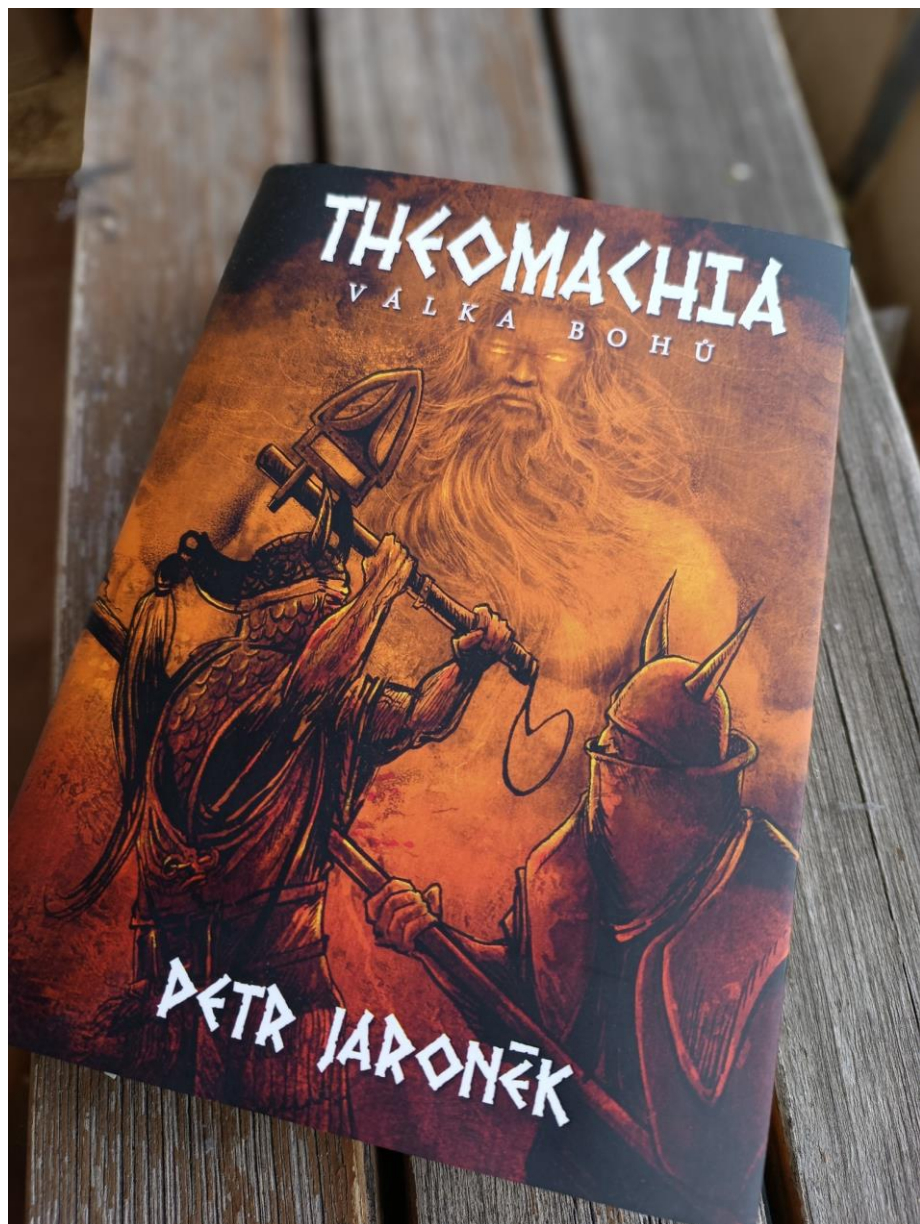
Toto město se naposledy skvělo v plné nádheře před více než třemi tisíci lety. Právě zde začaly dějiny Řecka, které vyústily ve slávu Athén, Sparty a dalších městských států v klasické antické éře o mnoho staletí později. Mykény však ještě patří do tajuplného bronzového dávnověku. Nebyly však v Řecku osamocené. Srovnatelnou mocí v té době oplývaly i další sídla. Pylos na jihozápadě

Peloponésu, Menelaíon u pozdější Sparty, Théby v rovinaté, skoro až poušť připomínající, Boiótii. A další města.

Kdo v těchto sídlech žil? Kdo v nich vládl? V co jejich obyvatelé věřili? Čím se bavili, jak se živilí a jak válčili a odcházeli na věčnost? Právě na tyto – a mnohé další otázky – budu hledat odpovědi v této knize. Tu jsem plně věnoval světu takzvaného mykénského Řecku neboli Řecku pozdní doby bronzové.

Toto období a tato kultura, která je zároveň kulturou „dobyvatelů Tróje“, mě fascinuje od nejútlejšího dětství. Je to svět, z něhož vzešly všechny řecké mýty. Včetně toho nejznámějšího, který proslavily básně Ilias a Odyssea připisované tradičně slepému bardu Homérovi. V této knize bude trójský mýtus hrát zásadní roli. Především v druhé části, v níž se budu na základě moderních poznatků pít po možnosti historické Trójské války a její hypotetické podobě.

Snad pro vás bude čtení následujících řádků stejně vzrušující, jako bylo pro mě jejich psaní. A pokud by vás tato epocha uchvátila stejně jako kdysi dávno mě, můžete ji navštívit i v dalších mých knihách. Prozatím tedy v nedávno vydaném románu *Theomachia: Válka bohů (nakladatelství EPOCH, 2023)*. Další však budou následovat. Pořízením této knihy či knihy Theomachia podpoříte jejich vznik, za což vám srdečně děkuji.

ČÁST PRVNÍ: VÁLKA SE BLÍŽÍ ANEB ŽIVOT A SMRT V MYKÉNSKÉM ŘECKU

I. MĚSTA A MÍSTA

Poprchává a venku už se smráká. Král Tróje, významného obchodního a přístavního města v severozápadním cípu dnešní Anatolie, zatíná kostnaté prsty do nepálených, na slunci sušených, cihel cimbuří. Vůbec mu nevadí, že mu deštík zkrápí vlasy a tvář. Vždyť nepršelo už tak dlouho a za jiných okolností by se radoval. Teď však sleduje hrůznou podívanou. K pobřeží jeho země se blíží loď. Černé loď (μελαίνης νηός).

Dubové kýly se derou divokými vlnami vpřed, trupy z borových prken natřených smolou úpí a praští pod nápořem zpěněných vod, lněné plachty se nadouvají. Loď, z nichž některé mají i padesát vesel, jsou po okraj nacpány zuřivými válečníky. Ti nosí rohaté a chocholaté přilby, velké štíty, dlouhá jasanová kopí a chrániče holení. Jejich velitelé se lesknou bronzem. I v šeru je vidět, jak jejich mohutné, zdobené krunýře září.

Král Tróje přivře oči a bolestně vydechne. Ví, kdo se to blíží k jeho pobřeží. Tenhle lid moc dobře zná, však s ním taky čile obchoduje. Do Tróje mu tihle cizinci vozí krásnou keramiku, nakupují od něj koně. V Tróji a okolí dokonce někteří z nich žijí, většinou se živí právě jako hrnčíři.

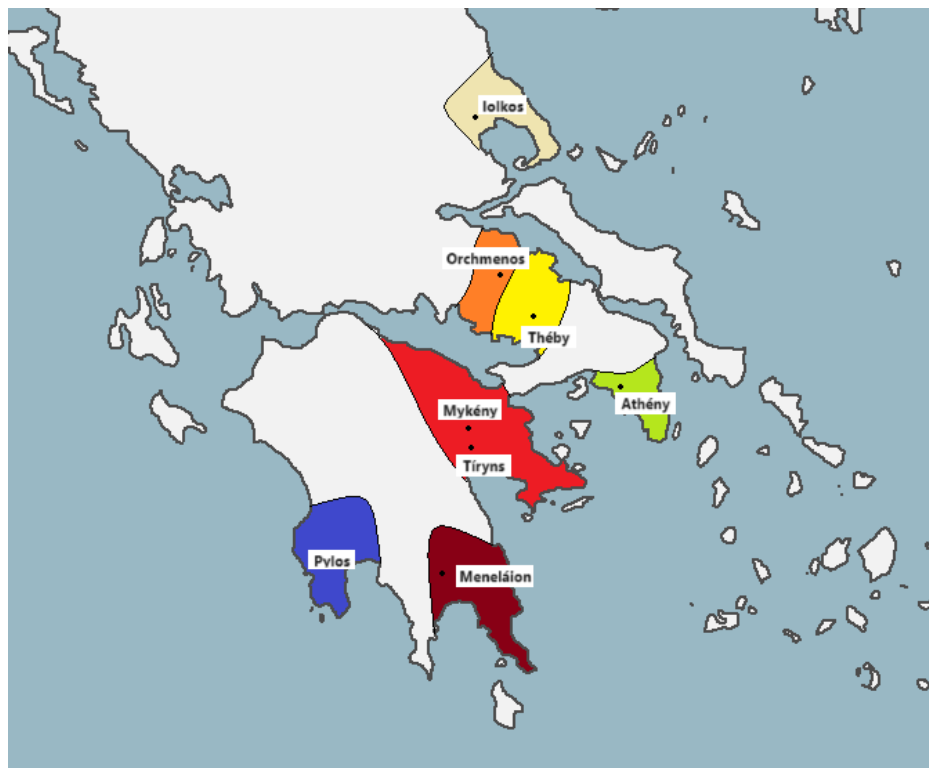
Ale je jasné, že teď nepřivážejí várku krásných nových pohárů, džbánů, amfor či *kylixů* na víno s umnými výjevy hrajících si kozlů, chobotnic nebo vozů s válečníky. A rozhodně taky neženou lodě, až se jedlová vesla ohýbají k prasknutí, jen proto, aby stihli jarmark. Trójský král ví, co se bude dít. Dostal zprávy, že tihle cizinci přistáli před pár dny jižněji v zemi Mýsie a plenili při pobřeží. Snad je tam jen zavál vítr, protože bylo zřejmé, že jejich hlavní cíl leží jinde...

Ale jak se stalo, že se dala horda vojsk a loďstvo do pohybu? Odkud připlouvají a jaká je jejich země? Kdo jsou muži, kteří jim vládou? A proč si jako terč svého neukojitelného vojenského a mocenského chtíce vybrali právě Tróju? Abychom se mohli pokusit na tyto otázky odpovědět, musíme se vrátit trochu zpět.

Za hradbami mocných měst

Na naší cestě časem se nejdříve podíváme na řeckou pevninu. Většina knih o válkách, bitvách a vládcích začíná datací, ale já mohu, aspoň zatím, nabídnout jen velmi mlhavý časový rámeček. Jsme někde v druhé polovině 13. století př. n. l. nebo na začátku století následujícího.

Nacházíme se v Argolidě. Tento historický kraj leží na severovýchodě Peloponésu a právě zde se skví jádro řecké mykénské civilizace. Oné civilizace, která tou dobou dominuje Řecku už po několik set let. Argolskou pláň při pobřeží stejnojmenného zálivu obývá hojná populace. Během staletí zde vyrostla mnohá sídla a města i pevnosti.

(Obr. 1) Mapa mykénského Řecka ve 14. a 13. stol. př. n. l. Naznačená je potenciální rozloha území, které mohly mít jednotlivé nejvýznamnější městské státy pod kontrolou v době největšího rozmachu. Jde však pouze o hypotetickou rozlohu vycházející z práce Jorrita Keldera.

Za pomyslné hlavní město této éry bychom mohli jednoznačně prohlásit Mykény. Významná však byla i blízká pevnost Tírýns. Obě sídla obíhaly takzvané kyklopské hradby. Vpravdě majestátní opevnění tvořené obrovskými bloky kamene. Balvany mají různé tvary a velikosti. Většinou jde o vápencové útvary. Zkušeni řemeslníci

a dělníci je opracovali jen hrubým osekáním kladivem. Nebo někdy vůbec.

Tito starověcí stavitelé vršili kvádry na sebe a pečlivě vybírali, aby mezi nimi vznikaly co nejmenší mezery. Škvíry, které přesto zůstaly, vyplnili menšími kameny a kamínky, vápencovou drtí, šterkem, hlínou. Maltu však nepoužívali.

Původní výška Mykénských hradeb mohla místy dosahovat 10–12 metrů, v případě Tíryntu kolem 8 metrů. Šířka těchto hradeb kolísala mezi 4,5 až 17 metry! S průměrem mezi 7 až 8 metry. To je pořádná halda kamení. Největší kameny v Tíryntských zdech mají kolem 14 tun. Kamennou podezdívku či základnu hradby však na vrchu doplňovala nástavba. Cimbuří s pro tehdejší dobu příznačnými vlnitými „zuby“ a ochozem. Tato část už byla vystavěna většinou z hliněných nepálených cihel s příměsí slámy sušených na slunci, tzv. vepřovic. Kyklopské zdi začaly kolem hlavních mykénských sídel růst ke konci 15. století př. n. l.

Kykloponé (Κύκλωπες) vystupují v mytologii ve více podobách. V Odyssei tvoří jakousi primitivní pastýřskou společnost. Jednoho z nich – Polyféma, syna Poseidónova – oslepí Odysseus. Hesiodos však zmiňuje Kyklopy jménem Brontés, Argés a Steropés coby děti Úrana a Gaii. Někdy se Kykloponé objevují i jako děti storukých obrů Hekatoncheirů či jako pomocníci božského kováře Hefaista.

Pýchou Mykén, založených podle mýtu hrdinou Perseem, je ovšem slavná Lví brána (Πύλη των Λεόντων). Mykénští dělníci ji v potu tváře postavili teprve nedávno. Ostatně mají poslední roky vůbec napilno. Od vládců již dostali za úkol vybudovat tajné chodby

s přívodem a zásobárnami vody, rozšířit a posílit hradby i samotnou citadelu. Někteří lidé se domnívají, že to král se svým velikášstvím už trochu přehání. Jiní začínají mít obavu, že se něco chystá. Něco, o čem by „plebs“ raději neměl vědět. Z Argolského podhoubí prorůstají drby. Šeptem se šíří zvěsti o tom, že svět, v němž žijí, čekají velké otřesy, a jeho vládcové už možná nejsou tak silní, jak se snaží dávat najevo. Že za pozlátkem se skrývá utajovaná hrozba.

Někdy mají civilizace, které se blíží k hranici propasti vlastní existence zvláštní tendenci vzepnout se k jakémusi poslednímu výkonu, demonstraci své zašlé slávy. Zda jde o druh popření reality, vzpoury vůči vlastnímu osudu či touhy zakončit vše pompézní tečkou, to je těžké říct. Ale pořádná invaze – válka, jaká na světě dosud nebyla, to je zajisté cesta, jak se navěky zapsat do paměti času. Mohla být trójská válka, pokud tedy vůbec byla, něčím takovým?

Nepředbíhejme však událostem. Zatím se má mykénská civilizace čile k světu. Už je na výsluní hodně dlouho. Kulturně a politicky, ale mnohdy i vojensky, „dobykla“ velkou část egejské oblasti. Tatam jsou věky kykladské kultury ze stejnojmenných ostrovů v Egejském moři či minojské kultury z ostrova Kréty. Někdy před dvěma stoletími vtrhli Achajové, kmen, jenž je považován za nositele mykénské civilizace, na Krétu a tamější slavnou civilizaci pokořili. Ale rozhodně se nezdráhali si toho od ní hodně vzít. Nešlo přitom jen o zdobené trojnožky, zlaté pruty a skvostné poháry, drahé látky či jiné hmotné statky. Minojský svět své nástupce silně ovlivnil na řadě úrovní.

Politická mapa pozdní doby bronzové

Mykénské Řecko je na konci doby bronzové velkým hráčem na mapě tehdejšího světa. Alespoň toho, který zahrnuje oblast středomoří, severní Afriky a blízkého východu. Dlouhodobě dělá vrásky i další velké mocnosti, Chetitské říši. Jejich mocenské choutky se totiž částečně překrývají. Alespoň v oblasti východního Egejského moře a na západním pobřeží Malé Asie, dnešního Turecka. Chetitě nazývají své chvíli soky a jindy zas „něco jako spojence“ slovem *Ahhiyawa*.

Aspoň většina současných badatelů se přiklání k tomu, že pojem *Ahhiyawa* se týká podobně znějících Achajů a mykénského Řecka. Ač není zcela jasné, jak přesně byl tento pojem vymezen. Zda se název *Ahhiyawa* vztahuje třeba jen na Mykény, Argolidu, anebo celou širší sféru mykénského vlivu (mykénské „koiné“). V každém případě se tyhle vůdčí mocnosti severní části středomoří, Chetitě a mykénští Řekové, velmi dobře znají. Občas si taky dopisují. Ve vzácných chvílích tklivé vzájemnosti oslovuje chetitský panovník svého achajského protějška: „Můj bratře“.

Takto se mezi sebou tradičně oslovují vládcové velkých říší a naznačuje to, že Chetitský panovník – v tomto konkrétním dopise to byl Hattusili III. někdy v polovině 13. stol. př. n. l. – měl o svém řeckém kolegovi velké mínění. Považoval ho za sobě rovného. Oslovení se objevuje v chetitském textu známém jako *Tawagalawin dopis* a chetitské texty, stejně jako obecně vztahy Chetitů a Řeků, pro nás budou ještě klíčové. Právě z těchto pilířů totiž vychází veškeré bádání o historické, reálné povaze hypotetické trójské války.

Mykénská říše má však na rozdíl od té chetitské nebo třeba egyptské (která se nachází rovněž na sklonku své zlaté éry a vládnu v ní králové 19. dynastie) poněkud jinou povahu. Nejde o rozlehlý centrálně spravovaný státní útvar. Řecko je spleť chumel kmenů, městských království a mocenských okruhů.

V této zemi během starověku nevznikla ucelená říše. Rozdrobenost a extrémně konkurenční prostředí byly slabinou i silou Řeků. Slabinou v tom, že pro ně byl vždy problém sjednotit se vůči vnějšímu nepříteli. Někdy se jim to nakonec povedlo na výbornou jako v případě řecko-perských válek. Později, s Římany, už tolik štěstí neměli.

Síla jejich situace naopak spočívala v tom, že Řekové museli být neustále ostražití, enormně soupeřiví a připravení. Díky permanentnímu potenciálnímu i reálnému ohrožení se stali nejlepšími válečníky své éry a přinejmenším jedněmi z nejlepších v historii lidstva. Jejich existence – to byly nikdy nekončící vojenské, ale i kulturní závody, které často přecházely v ostrý střet prověřující, kdo se lépe připravoval a trénoval.

Víc než tisíc let takového napětí muselo být nesmírně unavujících. A tak se nelze divit, že nějakou dobu po obzvlášť vyčerpávající peloponéské válce Řekové tak trochu hodili kopí do žita. Nechali se podrobit Římany a pár set let se věnovali hlavně kultuře a umění v rámci takzvaného „helénismu“.

Jedním z důvodů, proč se Řecko během starověku nesjednotilo, byla i geografie této země. Stačí se podívat na mapu, jaké přírodní

bariéry dělí třeba Mykény a Pylos. Dvě stěžejní mykénská centra. Řecko je dodnes mimořádně členité, hornaté a divoké.

V bronzovém věku byl však ještě jeden zásadní rozdíl mezi Řeckem a třeba již zmíněným Egyptem téže doby. O tom, co se v Řecku v dané době dělo totiž, na rozdíl od Egypta, víme jen relativně velmi málo.

Archeologické nálezy nám řeknou mnohé o kultuře, umění, bydlení, zemědělství, řemesle a podobných věcech. Neřeknou nám ale, jak se jmenoval ten který panovník, natož co přesně dělal, s kým válčil nebo jakou politiku vedl. Takové záznamy přímo z Řecka konce doby bronzové prakticky nemáme, respektive jsou mimořádně sporé a nejasné. A to navzdory tomu, že mykénská kultura měla své písmo. *Lineární písmo B.*

Toto zvláštní slabičné písmo rozluštili v polovině minulého století badatelé M. Ventris a J. Chadwick. I naše země měla tou dobou svého odborníka na mykénskou kulturu a písmo – Antonína Bartoňka. Psalo se na hliněné tabulky. Nejvýznamnější soubor dochovaných tabulek s tímto písmem pochází z mykénského sídla Pylos na jihu Peloponésu, v kraji Messénie.

V lineárním písmu se však zaznamenávaly prakticky výhradně různé suché správní a administrativní záležitosti. Inventáře, seznamy, právní záznamy. Žádné obsáhlé kroniky, dopisy vládců ani nic podobného. I proto jsou pro nás tak cenné nepřímé zprávy, například ty z chetitských textů.

Pylos, Théby a další centra mykénské éry

Kromě Argolidy bylo na konci doby bronzové v Řecku ještě několik rozvinutých center mykénské kultury. Na jihu Peloponésu leží již zmíněná Messénie s „hlavním městem“ Pylos. Pylská akropole a palác patří k největším a nejlépe dochovaným z této doby. Nebyly však obehnané kyklopskými hradbami. Žádná hradba se nedochovala.

Původní zdívo bylo zřejmě z menších kamenů, a protože stavebního materiálu je kolem nedostatek, mohla být postupně rozkradena a chátrat už v době rozmachu města. Proč ji Pylští více neudržovali, není zcela jasné. Snad se cítili v bezpečí, a když zjistili svůj omyl, už neměli čas nebo prostředky k nápravě.

Palác se rozkládal skoro 10 km od pobřeží ve výšce cca 200 m. n. m. na hřebeni nevýrazného ostrohu. Je odsud vynikající výhled. Podobně jsou na tom Mykény, které taky neleží u moře, ale ve strategicky výhodnější pozici na horském úpatí, tak jako blízká mykénská pevnost Midea.

Mykénám jejich poloha nejspíš pomáhala získat převahu nad městy v argejské nížině. Ale ani Argos není na břehu, nýbrž u pahorku přes 6 km daleko od pobřeží. Výjimkou je případ Tíryntu, který vyrostl do velikosti takřka srovnatelné s Mykénami a dnes se nachází asi 1,5 km od pobřeží – jen na sotva patrně ostrožně na rovné pláni. Ve své době však byl moři ještě mnohem blíže, asi 300 m. Pobřeží se totiž v těchto místech působením naplavenin od té doby prodloužilo.

Proč mají mykénská sídla obecně podobu spíše strategicky položených vyvýšených hradů než přístavních metropolí, jako je

třeba dnešní New York? Málokteré starověké významné sídlo leží přímo u moře, většinou byl součástí takových měst předsunutý přístav, jakým je pozdější athénský Pireus. Důvod vzdálenější polohy mykénského osídlení lze hledat ve všudypřítomném ohrožení pirátstvím, přímořskými kořistnickými nájezdy. Osady a sídla mezi kopci nebyla z moře vidět. Unikala pozornosti útočníků. Problém pirátství se bronzovou érou táhne jako červená nit. Ostatně celá tato epocha ve středomoří skončila pod tlakem nájezdů *mořských národů* – obrovských kořistnických uskupení.

Důvod vzniku sídel dále od moře lze taky vidět v původně spíše zemědělském a pasteveckém založení mykénských Řeků. Příčinou vzniku mnoha sídel na rozhraní vyšších a nižších poloh může být přístup k půdě i tzv. transhumance – tedy způsob pastevectví sezónně střídající pastviny ve vyšších (léto) a nížinných (zima) polohách. Mykénští Řekové nebyli od přírody „mořský národ“ – časem se z nich stali z pragmatických důvodů špičkoví mořeplavci, ale v jádru jsou Řekové pastevci a zemědělci.

Messénský Pylos měl silné vazby na moře a obchod a provozoval u pobřeží rušný přístav. Dle Iliady v Pylu vládl moudrý rek Nestór. Podle něj nazýváme pozůstatky pylského paláce z mykénského období jako *Nestórův palác*. Ve skutečnosti reálné historické panovníky neznáme. Možná Pylu někdy v té době vládl jakýsi *Enkhelyawon*. V lineárním písmu zapsaný jako *e-ke-rja-wo*. Pylské tabulky o něm hovoří. Ale jen strohou úředničinou. Víme, že měl obrovské statky, vinice, sloužilo mu mnoho lidí. Je to žhavý, nicméně zdaleka ne jistý, adept na krále.

Ve skutečnosti pořádně ani nevíme, jak vlastně znělo jeho jméno. Enkhelyawon je jen jedna z možných rekonstrukcí.

O něco přes 60 km na východ od Pylu leželo v kraji Lakónie další známé mykénské sídlo. Vládl v něm mýtický Meneláos a nachází se pár kilometrů od pozdější Sparty. Místo je známé jako Meneláion nebo i Therapné. V Lakónii byl teprve v roce 2009 odhalen ještě jeden mykénský palác. Máme pro něj pouze moderní název podle neblížší obce, Agios Vasileios.

Z jižního Peloponésu se teď skokem přesuneme do kraje Boiótie ve středním pevninském Řecku. Zde vyrostla další velevýznamná centra mykénské moci. Théby, podle mytologie založené hrdinou Kadmem, a Orchomenos. Na ostrově v dnes již neexistujícím jezeře Kopais pak ležela i záhadná pevnost Gla.

Vzkvétala právě v době, kdy zde obyvatelé Orchomenu a dalších boiótských měst pracovali jako d'asové, aby velmi rozlehlé (na délku mohlo mít až 30 km) mokřadní jezero z velké části odvodnili a získali víc úrodné půdy. V Řecku silně nedostatkové komodity.

Šlo o jeden z největších vodohospodářských projektů starověku. Sestával ze systému tunelů, kanálů, poldrů a hrází a vynesl prý až 95 km² obhospodařovatelné, odvodněné půdy.

Samotná Gla to dotáhla na nejrozsáhlejší sídlo obehnané kyklopským zdívkem v bronzové éře Řecka. Plocha mezi hradbami je sedmkrát větší než v Tiryntu. Opevněná plocha v Gla činí na 20 ha, Mykénská opevněná akropole má jen cca 3,2 ha. Jak je Gla velká, tak je záhadná. Někteří badatelé předpokládají, že šlo o útočiště pro široké okolí v případě vojenského útoku, ale je zde i možnost, že Gla sloužila

jako „strážnice“ pro dohled nad odvodňovacími pracemi a jejich organizací a jako sklad a sýpka produkce mimořádně úrodné vysušené pláně.

Avšak někdy na konci 13. století př. n. l., za soumraku mykénské civilizace, přišla všechna morová dřina vniveč. Celá pláň se opět zalila vodou. Gla padla. Důvodem mohla být četnější zemětřesení a narušení tunelů a kanálů. Odraz těchto chmurných událostí možná nacházíme v mytologii. Zápavu prý způsobil sám Hérakles. Bojoval tehdy proti orchomenskému králi Ergínovi z kmene Minyů. Hérakles ucpal či zbořil kanály, které postavily Minyové pro odvod vody. Následná záplava zatopila kopaiskou pláň a zahubila i mocné Ergínovo vozatajstvo.

Hérakles porazil vojsko živlem. Mohlo i ve skutečnosti jít o nějaký vojenský konflikt nebo jde o odkaz na živelnou zkázu zemětřesením, která byla tehdy častá a přiměla mnoho vládců sídel v Egeidě posilovat opevnění?

Théby „sedmi bran“ jsou nicméně nesrovnatelně mytologicky i historicky významnější než Orchomenos či Gla, navzdory její rozloze a unikátnosti. Théby založil hrdina Kadmos po porážce zdejšího draka, odehrála se zde *válka sedmi proti Thébám*, která představuje druhý nejvýznamnější mytologický konflikt po válce u Tróji. A jde o rodiště samotného Hérakla.

Jeho rodné jméno znělo Alkaios či Alkeidés. Neslo odkaz na jeho nevlastního děda Alkaia, syna Perseova. Kořen „alkē“ znamená udatný či silný – takže by se k Héraklovi skvěle hodilo. Nakonec však rek raději

používal uštěpačnější jméno Hérakles, což znamená „Héřina sláva“ či „Hérou proslavený“, kterým dráždil svou nevlastní matku, královnu bohů.

Théby se chovaly jako Fénix a navzdory pádu na konci mykénské epochy znovu povstaly a ve výsledku si zachovaly výsadní postavení prakticky po celou historii Řecka, čímž představují relativní výjimku. Naproti tomu Mykény, Tíryns či Pylos skonaly navždy společně s mykénskou kulturou. Kdežto Athény byly naopak v době Mykénské éry ještě spíš městem na periferii. Aspoň ve srovnání s pozdější slávou. Sídlo s palácem a kyklopskými hradbami zde leželo. Zdá se však, že snad díky své poloze na okraji dění neprodělaly Athény na konci mykénské epochy takový kolaps jako výše zmíněná centra moci. Turbulentní časy je trochu mýjely. Během temné éry se spíše zakonzervovaly v jakémsi lehčím úpadku či stagnaci. Vyčkávaly, aby se za pár století prodraly ze stínu na výsluní historie. Jejich vývoj byl tedy kontinuálnější.

Zapomenout bychom nakonec neměli ani na Thesalský Iolkos. Zřejmě nejsevernější výspu mykénské moci ležící v kraji, který se proslavil chovem koní. Iolkos je místem, odkud vyplouvají Argonauti v čele s Iásonem do Kolchidy v dnešní Gruzii, aby odsud přivezli zlaté rouno. Výprava dopadla na výbornou, ale Iásona nečekal iolkoský trůn, nýbrž frustrující život plný utrpení, zmaru a neúspěchu. Řeční hrdinové obecně mívali tragický osud a cukerinové hollywoodské happy-endy jsou to poslední, co byste měli od mytologie čekat. Další nejslavnější rekové jako Hérakles či Théseus by o tom mohli taky vyprávět.

Procházka Mykénami

Po letmé prohlídce Řecku – dejme tomu na hřbetě okřídleného Pegase, na kterém mimochodem nikdy *nelétal* hrdina Perseus, nýbrž například takový Bellerofontés ano – přistaňme zpět v Argolidě. U bran starých dobrých Mykén.

Stojí za to se blíže podívat, jak toto město, někdy ke konci 13. stol. př. n. l., vypadá. Rovnou můžu prozradit, že je úchvatné a velkolepé. Žádná pravěká díra. Ještě před pár staletími bylo přitom celkem nevýznamnou osadou stojící stranou hlavního dění. Blízký Argos či Lerna měly daleko lepší postavení a větší vliv. Kolem 17. stol. př. n. l. se poměry radikálně změnily a Mykény získaly vůdčí roli. Posilovaly ji či doplňovaly nebo snad i podkopávaly blízká opevněná centra téměř srovnatelné velikosti – Tíryns a Midea.

Není úplně jasné, jaký vztah k Mykénám měly. Byly něco jako hrady středověkých králů, nebo spíš konkurenční centra moci? Je možné, že vzájemné interakce byly složitější, variabilnější a i v čase proměnlivé. Tato sídla však vzkvétala na úkor dříve úspěšných měst Lerny a Argu či sídla v Asine, jejichž přesný vztah k Mykénám je rovněž nevyjasněný. Nicméně, žádné mykénské centrum nebylo osamocenou jednotkou v pustině. Naopak každé mělo „pod sebou“ řadu osad a sídel nejrozličnějších velikostí.

Samotné Mykény leží ve velmi kopcovitém až hornatém terénu na severním okraji Argolidy. Na úpatí asi 600 m vysokého kopce připomínajícího tvarem pyramidu. Jsou odtud nádherné, dechberoucí výhledy na okolní hory a ze správných míst i na argolskou nížinu.

Ten pocit mít svět jako na dlani musel být i pro staré Mykéňany motivující k pocitu nadřazenosti a předurčení k velkým cílům.

Srdcem Mykén je citadela. Mohutná akropole obehnaná kyklopským zdivem. Ta je však domovem pouze elitní třídy obyvatel, vládnoucí vrstvě, horním „deseti procentům“. Kde žili ostatní lidé? Především v takzvaném dolním městě.

(Obr. 2) Mykénská akropole s pozůstatky kyklopských zdí na ostrožně mezi dvěma vrcholy.

(Obr. 3) Argolida jako na dlani! V dáli je vidět pahorek Larissa a nižší Aspida, kde se rozkládal starověký Argos. Dohlédnout lze až k moři.

Odhaduje se, že akropole mohla mít koncem doby bronzové kolem 32 000 metrů čtverečních, tedy něco přes tři hektary. To odpovídá zhruba 4400 vozům Škoda Fabia zaparkovaným těsně u sebe anebo ploše 4,5 velkých mezinárodních fotbalových hřišť. Dolní město se za hradbami rozbíhalo na západ, severozápad a jihozápad. Z východu už totiž akropole přiléhala k strmému svahu kopce. Toto dolní město zabíralo kolem 30–32 ha plochy, bylo tedy 10krát větší než oblast akropole. Jinými slovy 45 fotbalových hřišť.

Jen o něco menší rozlohu mohl mít Tíryns se svým dolním městem. U Pylu se předpokládá cca 2 ha velká palácová oblast a kolem 13 ha na celek i s městem. U Théb je odhad obtížný, některé teorie mu přisuzují 40 i více ha, některé jen pod 30 ha.

Je možné, že město Mykény vzniklo spojením několika dříve samostatných osad, které postupně vytvořily jednotlivé propojené městské čtvrti. Ostatně i starořecké slovo *Mukenai* (Μυκῆναι) je v množném čísle. Název má pravděpodobně před-řecký původ. Spojení s řeckým slovem pro houbu (*mykes*) je spíše lidovou etymologií, ale vychází z ní legenda o tom, jak zde zakladatel města Perseus utrlh obří houbu, pod níž vytryskl blahodárný pramen.

Pokud jde o to, kolik žilo v Mykénách lidí, předpokládá se, že populace čítala kolem 6400 obyvatel. Jde o střízlivější odhad. Vychází z pro danou dobu a oblast udávaných hodnot hustoty osídlení kolem 200 lidí na hektar v městských zástavbách. Štědré, a zajisté přehnané, odhady však připisují Mykénám až 30 000 lidí. To se nejeví jako vůbec reálné pro samotné cca 32hektarové město.

Předpokládá se, že například celou oblast Pylem ovládané Messénie obývalo na 50 až 60 000 lidí. Ta zahrnovala kromě města Pylos i přes 200 dalších sídel a osad. Tři desítky tisíc lidí tudíž mohly možná žít v celé argolské nížině s Mykénami a dalšími městy a spoustou osad.

Dolní město Mykén

Dolní město rozkládající se kolem opevněné akropole kdysi žilo čilým ruchem. Představovalo ekonomické zázemí paláce plné dílen,

skladišť, správních center a dalších funkčních budov, které tvořily jednu až dvě čtvrtiny veškeré zástavby. Zbytek připadal na domácnosti. Městy vedly široké třídy i úzké ulice lemované zídkami a dvory budov. Často dvoupodlažních, rozlehlých, členitých a okázalých. Jindy chudších a obyčejnějších. Hrnčíři, tkadleny, kameníci a další řemeslníci a dělníci či dělnice pracovali na dvorcích i ulicích pod pergolami a plátěnými přístřešky, které je chránily před palčivým sluncem.

Domy byly vystavěny na kamenných podezdívkách se stěnami z vepřovic či pálených cihel. Tuto konstrukci zdí podepíraly svislé i příčné trámy z dubového dřeva. Stěna mohla být i dvojitá s prostorem uprostřed vyplněným sutí. Cihlové zdi dostávaly pěknou vápennou či hliněnou omítku, někdy zkrášlenou červenou, modrou nebo žlutou barvou. Uvnitř bohatších domů mohla být ještě zajímavější výmalba. Střechy bývaly ve městě nejčastěji ploché – s otvorem pro odvod kouře z vnitřních ohnišť.

Dolní město mělo své orientační body v podobě majestátních sídel a budov. Pozůstatky některých z nich se nám naštěstí dochovaly. Severozápadně od Lví brány akropole se rozkládala velká, alespoň dvoupodlažní, budova, která pravděpodobně skrývala špičkové hrnčířské dílny s rozsáhlými skladovacími prostory. Sestávala z obdélných místností seskupených kolem nádvoří. V budově byly i ubikace a zázemí, takže fungovala všestranně. Je možné, že toto pracovní „město ve městě“ vlastnil a provozoval jediný rod elitních hrnčířů a zpracovatelů keramiky.

Zdejší dílny produkovaly tisíce kusů keramiky – především ušatých pohárů *kylix* – pro místní obyvatelstvo, palác či obchod s Kyprem i dalšími odbytími. Vyráběly se zde i figurky lidí a zvířat, s kultovní a votivní funkcí. Tento dům se nazývá v angličtině *Petsas house* po svém objeviteli a vzniknul během 14. stol. př. n. l.

(Obr. 4) Poháry *kylix* a obětní figurky z *Petsas house* v dolním mykénském městě (vystaveno v *Archeological Museum of Mycenae*).

V podobné době kousek na jih vyrostl i „Dům obchodníka s vínem“. Sloužil především jako skladiště, na což odkazují četné nálezy tehdy populárních třmenových nádob – baňatých džbánů s uchy u ústí. Nalezené kusy pocházely převážně z dovozu – ze západní Kréty. V sousedství pak výkopy odhalily pozoruhodný

vícepatrový dům spojený s cca 23 m dlouhou a 8 m širokou umělou terasou z „kyklopských“ vápencových bloků vyrovnávajících terén. Terasu obíhala zeď.

V dolním městě leželo ještě několik dalších budov, které měly komplexnější funkci. Jednu z nich tvořila dlouhá chodba obklopená množstvím menších obdélných místností. Zřejmě malých dílen. Budova s podobnou strukturou se rozkládala i kus za severními zdi akropole. Na okraji města. Nad strží, jejímž dnem protékala říčka a poblíž severní hlavní cesty do Mykén, na níž dennodenně drnčela kola vozů a dusala kopyta koní.

Uvažuje se, že šlo o residenci vysoce postavené rodiny, ale taky mohla sloužit palácovým písařům. Zdi nesly dekorativní omítky a fresky, jedna z nich znázorňuje slavnostní procesí. Mykénští dům postavili až během 13. století a pravděpodobně se sesunul do rokle při zemětřesení ještě na konci téhož věku. Pokud jste teď zatajili dech v naději, že nikdo nebyl doma, pak vás zklamou. Našly se zde i ostatky dětí.

Kdybychom se v dávných časech vydali rušnými „širokými třídami“ – jak o nich mluví Homér – plnými sluhů, řemeslníků, dělníků, obchodníků a dalších Mykéňanů něco přes půl kilometru do jihozápadní čtvrti města, ani bez mapy bychom neměli minout komplex čtyř vzájemně úzce spjatých parádních budov zvaných anglicky *West House Group*.

Západní dům, dle něž dostal soubor název, je nejstarší, ale stejně vzniknul nejdříve na konci 14. stol. př. n. l. Měl skoro deset metrů široké nádvoří, kolem něž se kupilo množství místností. Byl zde

dokonce i prostorný a honosný *megaron*, velká síň. A taky spousta jizeb, v nichž se bydlelo a místností, které plnily i jiné účely – třeba kuchyně. Na východ od domu později vyrostly další tři velké budovy. Dnes se jim říká *dům sfing*, *dům obchodníka s olejem* a *dům štítů*. V posledním zmíněném se našla spousta luxusního zboží, včetně šperků ze slonoviny. Prostřední budova zas ukrývala notné zásoby olivového oleje a pravděpodobně sloužila i administrativním účelům. Dům štítů skrýval sklady i dílny a možná taky „kanceláře“.

Skupina kolem západního domu budí dojem bohatství. Jde o elitní komplex, který byl malým palácem ve městě, sídlem nějakého význačného hodnostáře nebo šlechtice či spíše bohatého rodu s vazbami na palác. Ostatně lukrativní pozice v blízkosti akropole tomu nasvědčuje. Ještě dál na jih leží další takový soubor budov, jen poněkud méně okázalý. Nacházíme se už v klidnější, odlehlejší části dolního města. Sídlo má domáctější, spíše residenční charakter. Dozajista i tento komplex však patřil příslušníkům elitní třídy obyvatel.

O čtvrt míle dál na samotném konci dolního města bychom pak narazili na poslední větší sídlo. Leželo již na okraji souvislé zástavby – palácového města. Dál se rozprostíralo řidší a roztroušenější osídlení, ale zejména „město mrtvých“. Tajuplná oblast plná hrobů a hrobek dávných předků.

Dolní město je opomíjenou, ale bezesporu pozoruhodnou součástí Mykén. Poznat ho blíže znamená lépe pochopit způsob života tehdejších lidí. Nyní už ale můžeme obrátit pozornost k srdci Mykén. Do kyklopskými hradbami opevněné akropole. Ta se tyčí na

nejvyšším ostrohu a majestátně i s jistou výhružností shlíží na město. Architektonický koncept Mykén je geniální. Mluví se o „architektuře moci“. Mykény se svou akropolí připomínající hrad jsou jako malý Olymp. Jen ten pohled bere dech – kdo by se odvážil vzdorovat elitě, která žije za zdmi vysokými jak sedm mužů?

Mykénská akropole a její obyvatelé

Abyste se v dávných časech do akropole dostali, její stavitelé a vládci vás ještě před branou provedli kolem několika honosných a monumentálních hrobek – *tholů*. Už ty měly za úkol návštěvníky oslnit a varovat. *Město a moc těch, kteří nad ním panují, stráží dávní králové*. Pak už byste konečně stanuli před Lví bránou. Pokud jste dosud neměli trochu nahnáno, až na vás z dvacetitunového překladu brány shlédnou kamenní lvi, určitě to zanechá správný dojem.

Zdá se, že právě Mykénští panovníci měli zvláště v oblíbě ostentativně demonstrovat svou sílu. Srovnáme-li Mykény třeba s civilně působícím, vzdušným Pylem, který má blíže k jemné estetické krétského Knóssu, pak tento rys vynikne mnohem víc. Touhu po moci a ctižádost přiřkly mykénskému vládnoucímu rodu i mýty.

Atreus, otec Agamemnóna, byl bratrovrah a jedna z nejvíce opovržením hodných postav mytologie. Na svůj rod uvrhl krvavé dědičné prokletí. I Agamemnón je líčen jako král, který si silně zakládá na tom, aby všichni věděli, že on je ten nejmocnější! Ohroží celou výpravu a desetileté „obléhání“ Tróje, aby dal Achilleovi najevo, že je důležitější král než on. Trvá až zbytečně dlouho, než si uvědomí svůj strategický omyl a marně se

ho snaží napravit. Tvrdohlavý a pyšný Achilles však omluvu ani dary nepřijímá. S oběma již cloumá nezvladatelný hněv (menis) a do hry vstupuje i zhoubná pýcha (hybris) – dva zásadní motivy Iliady. Kolesa osudu se roztáčí.

Pro Mykénské krále však důkladné střežení vlastní cti a rozmáchlá gesta nemusela být jen rozmarem. Udržet si pozici „nejmocnějších králů Řecka“ bylo bruslení na hodně tenkém ledě. A čím byl s postupem času jejich trůn vratší a vnější – či snad i vnitřní – hrozba silnější, tím víc museli investovat do obrazu svého majestátu. Není divu, že i chudák Agamemnón byl pořád jako na jehlách.

Síla Mykén byla ve své době ohromující, ale konkurence nebyla o nic slabší. Mykéňané soustavně vojensky působili doma i ve vzdálenějších končinách, aby zajistili či posílili svou pozici. Udržovat takovou mašinérii muselo být náročné a únavné.

Lvi (nebo spíše lvice), kteří střeží akropoli, měli co dělat, aby plnili svou funkci ochránců královské moci. Opírají se o oltář a celý výjev je vytesán do relativně lehké vápencové desky, která leží na víc než 4 m dlouhém překladu brány. V charakteristickém trojúhelníkovém prostoru, který má přenášet tíhu bloků zdiva na boční pilíře brány. Brána samotná je přes tři metry široká i vysoká. V minulosti ji uzavírala dvě dřevěná dveřní křídla, která se pravděpodobně zevnitř zamykala na mohutnou závoru nebo několik závor. Na příjezdové cestě bývaly prý donedávna patrné „kolejnice“ s rozvozem kolem 1 metru vyježděné dávnými vozy. Dnes je zde úzký vybetonovaný chodník.

Mykénská akropole samozřejmě nevyrostla ze země ve své konečné podobě. Vyvíjela se a měnila stejně jako dolní město. Ostatně i samotná Lví brána je relativně pozdní záležitost. První palác měl taky zcela jinou podobu než mohutný palácový komplex vrcholného období. Šlo zřejmě o pár místností seskupených kolem *megaronu*, trůnní síně, na vrcholku akropole.

Pro zjednodušení se však podíváme na akropoli právě v její takřkajíc nejlepší kondici, ve finální podobě na sklonku 13. stol. př. n. l. Akropolí v té době vedou široké a skvostné dlážděné třídy. Hned za bránou po pravé straně hlavní ulice je sýpka, která však mohla být i budovou s ubikacemi pro strážce. Dál na jih se rozkládá hrobový okruh A, kde v šachtových hrobech odpočívají králové raného mykénského věku. Pohřebiště leží na hliněném a kamenitém náspu s obvodovou zdí z masivních kamenných desek. Kdysi bylo na tomto hřbitově pozoruhodně živo. Konaly se zde rituály a zádušní obřady či oslavy na uctění památky mrtvých. Pak jej umělý pahorek s obvodovou stěnou oddělil od světa živých a zakonzervoval ho jako posvátnou a zapovězenou památku. Vládcové pozdního 13. století př. n. l. už mají jiné hrobky.

Po opačné, tedy severozápadní, straně hlavní třídy akropole se ve výklenku hradeb za bránou krčí komplex budov. Jde o tři vzájemně propojené stavby, nazývané někdy „severozápadní čtvrt“. Účel není zcela jasný. Mohl být podobně multifunkční jako u některých souborů budov, které jsme navštívili v dolním městě. Půjdeme dále po cestě a po pravé straně mineme velmi důležité místo. Náboženské centrum města.

(Obr. 5) *Hrobový okruh A se zbytky luxusního obložení. Dole pod hradbami pozůstatky sídel dolního města.*

Jde o jednu z nejvýznamnějších lokalit svého typu z dané epochy v celém Řecku. Tvoří ji několik staveb. Součástí je chrám, svatyně i síň *megaron*, ale taky technické, skladovací a pracovní zázemí. Nachází se zde slavný „dům fresek“. Místo je s palácem spojené procesní cestou, která začíná dlouhou rampou. Cesta, nebo její část, byla zřejmě i zastřešená baldachýny, aby slavnostní průvody, které tudy o svátcích proudily, netrápilo ostré slunce nebo jiné rozmary počasí.

Celkově je mykénskou akropoli třeba vnímat jako víceúrovňový celek, který nebyl ani náhodou chudý na schodiště, rampy, nájezdy, umělé terasy a další prvky. Ty z akropole činili tak trochu „vertikální“ město. Je to dáno povahou terénu, ale muselo to být i mimořádně působivé. Dodnes si místo svůj architektonický charakter oživé hory do jisté míry zachovává, i když z citadely zbylo stěží jen torzo.

K náboženskému centru pak přiléhá jihozápadní čtvrť. Rozlehlý komplex mnoha převážně rezidenčních budov. Každý dům sestával z celé řady místností, pravděpodobně včetně vlastních skladů. A když teď vyrazíme na sever, dojdeme konečně k samotnému paláci.

Palácový komplex

Palác je vybudován ve skalnatém terénu na umělých terasách zpevněných vlastními kyklopskými zdmi. V čele se skví hlavní komplex budov. Dostat se k němu dá po stoupajících širokých cestách a schodištích obehnaných a zpevněných mohutnými stěnami. Příchozí vstupují do areálu paláce *propylonem* na severozápadní straně. Tento vchod tvořily dvě předsíně, každou podpíral středový sloup. Totožný koncept nese i vstup do paláce v Pylu či Tíryntu. Jde o typický projev mykénské palácové architektury. Za propylonem se táhne chodba či krytá terasa.

Po levé straně chodbu ohraničuje budova se skladišti a s předsunutými místnostmi, které možná fungovaly jako strážnice. Z chodby sem vede schodiště. My však půjdeme dále. Za chodbou následuje členité a nevelké otevřené nádvoří s terasou, přiléhající k obvodové zdi. Odtud vede další chodba, kterou vstoupíme do 6,2 ×

5,5 m velké místnosti. Někdy je označována jako „síň pro hosty“. Mohla však být naopak komnatou pro krále a královnu. Odpovídala by tomu i strategická pozice.

Po pravé (jižní) straně „síně pro hosty“ totiž leží budova krytého velkého schodiště s podestou. Tento vstup do paláce je spojený přímou cestou s kultovním centrem. Tudy byste šli do paláce jako účastníci slavnostního procesí. Schodiště však mohlo díky své poloze a přímému napojení na obytné komnaty a *megaron* možná posloužit i jako únikový východ.

Nyní však ještě utíkat nebudeme. Síň pro hosty nás místo toho vyvede přímo na hlavní nádvoří. To je nezastřešené a zabírá plochu 12×15 m. Nějakých 180 m^2 . Nádvoří v Pylu má naproti tomu jen cca 7×12 m (cca 100 m^2) a má spíše podobu elegantního a vzdušného atria, do nějž lze shlížet ze sloupové terasy, jakési galerie, v patře. Jde o podobný koncept jako u mnoha moderních nákupních center. Na rozlohu největší je však jednoznačně nádvoří v pevnosti Tíryns. Jeho rozloha činí rovnou 15×20 m (cca 308 m^2).

Podlaha palácového nádvoří nese parádní štukovou vrstvu s malbou v podobě čtverečkovaného vzoru. Tvoří ho rudé, žluté a modré čtverce ohraničené červenými linkami, vnitřek čtverců je snad ještě zdoben pravidelnými ornamenty. Tento styl podlah známe i z Pylu a Tíryntu. Zjevně patřil k módě. Malovaná podlaha však musela velmi trpět a často vyžadovala náročné renovace.

Mřížovaný vzor přitahuje opticky pozornost k velkolepé budově na druhém konci. Ke královskému *Megaronu*. Tyčí se do výše možná 6 nebo více metrů a na šířku má přes 13 metrů. Koncept nádvoří byl

záměrně takový, aby z návštěvníkovi perspektivy působil *megaron* nejen majestátně, ale až tísnivě, aby zahlcoval jeho zorné pole. V tuhle chvíli máte zkrátka významně polknout bázní.

Efekt umocňuje fakt, že stavitelé zřejmě záměrně zakryli výhled z nádvoří na jih budovou velkého schodiště a zvýšenou palácovou zdí. Dvůr by přitom nabízel skvostnou vyhlídku do Argolidy. Podobně je však dvůr uzavřen i v Pylu a Tíryntu. Nevadí, mykénský palác z jiných míst, balkónů, teras a oken jistě nabízí vyhlídek dost. V Mykénách je však nádvoří výjimečné i tím, že není kolem dokola obehnáno sloupovými portiky, podloubími – ale převážně zdmi. Působí sevřeněji a veškerou pozornost na sebe stahuje právě *megaron*.

Severní stěna nádvoří je z jemného kvádrového zdiva, omítnutá vápennou omítkou a zdobená ornamenty v podobě rozet či polorozet a triglyfů. Jde o tehdy oblíbenou výzdobu, která mohla lemovat mnoho stěn a zdí paláce nejen v Mykénách. Zřejmě byl takto zkrášlen i portikus (αἶθουσα; *aíthousa*) – tedy zastřešený vchod *megaronu*. Jakási monumentální „veranda“.

Megaron – středobod mykénského světa

Portikus ohraničoval nádvoří z východní strany a jeho kamennou střechu podpíraly dva dřevěné, na kamenných patkách umístěné, sloupy v minojském stylu – tedy mírně se rozšiřující od základny směrem nahoru a krásně malované. Vlys přístřešku asi zdobil charakteristický opakovaný spirálovitý ornament připomínající ve své celistvosti hřebeny mořských vln.

Není bez zajímavosti, že v Odyssei jsou hosté často na noc uloženi právě v prostoru portika. Ale těžko říct, zda se to dá považovat za reálný historický standard v pozdní mykénské epoše.

U jižní stěny této verandy se nachází oltář s obětním stolem a alabastrovou mísou zasazenou v podlaze, která nejspíše sloužila úlitbám. To vede k domněnkám, že význam *megaronu* mohl mít i náboženský podtext. Z portika vedly masivní dřevěné dvoukřídle dveře do předsíně. Ta nesla freskovou výzdobu na stěnách. Podlaha byla štuková, se stejným vzorem jako na nádvoří, ale kolem dokola obehnaná sádrovými deskami dovezenými z Kréty. Předsíň měla na délku 4,5 m, tedy stejně jako veranda a následovaly další masivní dveře. Ty už ukrývaly jádro *megaronu*.

Megaron je pojem, kolem kterého se točí celá mykénská kultura. Dá se říct, že je jeho srdcem a nejdůležitějším prvkem. Nejen v architektonickém smyslu. I když ten je samozřejmě důležitý. Koncept královského *megaronu* je prakticky stejný v Mykénách, Pylu i Tíryntu a dalších mykénských palácích. I velmožské a šlechtické domy a sídla kopírují tuto „platformu“, snad ve snaze připodobnit se paláci. Ale v širším smyslu je *megaron* struktura, kterou nesou i běžné domy a která se kontinuálně používala a vyvíjela už od rané bronzové epochy, tedy od doby před mykénskou kulturou. *Megarony* jsou navíc známy i z jiných zemí, z Anatolie, ba dokonce až z Ruska.

Nejde tedy o prvek, který by si Mykéňané patentovali. Pouze – a takřka doslova – kolem něj vybudovali svou kulturu. Ovšemže si ho taky patřičně dovyvinuli a uzpůsobili. V podobě palácového *megaronu* v pozdní době dosáhli i pokročilé míry standardizace, protože jinak